แนวทางการอนุรักษ์และสืบทอดประเพณีร่อยพรรษา: ตำบลหนองบัว อำเภอเมืองกาญจนบุรี จังหวัดกาญจนบุรี

A Guideline on Conservation and Inheritance of Roiphansa Tradition: Tambon Nongbua Amphoe Mueang Kanchanaburi Changwat Kanchanaburi

สาโรจน์ หมีแรต และคณะ / Saroj Meerat and others

Faculty of Humanities and Social Sciences, Kanchanaburi Rajabhat University
Kanchanaburi 71000, Thailand

Email: meerat.spor@gmail.com

Received: November 20, 2019
Revised: January 10, 2020
Accepted: January 21, 2020

Abstract

This research article aims to 1) to study the history of the Roiphansa song, 2) to find ways of preserving and inheriting Roiphansa traditions of Ban Nongbua community Tambon Nongbua Amphoe Mueang Kanchanaburi Changwat Kanchanaburi. The target groups of the research are Roiphansa song masters, community leader and people in Ban Nongbua community. The results of the research revealed that the Roipansa tradition of Ban Nongbua is an oral tradition aiming to ask for donation from villagers in order to offer Krathin cloth for Wat Sri-uppararam. The occasion for playing this

song was about 10 days. After that, the donation money would be counted before the public. The relics of Roiphansa songs comprised 5-10 verses of poem consisting of a song while walking, a song to admire houses, a song for asking for donation, a song of wishing the donators luck, and a good-bye song. The melody of each song had no exact rhythm, employing 4 notes like la, do, re, and fa, starting the song with la and ending with do. Each song melody would come in the form of refrain. At present, the Roipansa tradition of the Nongbua people is about to disappear due to lack of successors, lack of budget, lack of management in conservation and systematic inheritance. Tambon Nongbua Municipality should be integrated with all sectors including the Arts and Culture Center of Kanchanaburi Rajabhat University and define the plan by allocating budgets for conservation and continuous inheritance of the Buddhist Lent

Keywords : Roiphansa Song, Conservation, Inheritance

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1. เพื่อศึกษา ประวัติความเป็นมาของประเพณีเพลงร่อยพรรษา 2. เพื่อหาแนวทางการอนุรักษ์และสืบทอดประเพณีการร่อยพรรษาของชุมชนบ้านหนองบัว ตำบลหนองบัว จังหวัดกาญจนบุรี กลุ่มเป้าหมายในการวิจัย ได้แก่ พ่อเพลงแม่เพลง ผู้นำชุมชน และชาวบ้านหนองบัว ผลการวิจัย พบว่า ประเพณีร้องเพลงร่อยพรรษาของชาวบ้านหนองบัว เป็นการร้องเพลงแบบมุขปาฐะ (Oral Tradition) มีวัตถุประสงค์เพื่อขอบริจาคเงินจากชาวบ้านไปทอดกฐินให้แก่วัดศรีอุปลาราม โอกาสที่เล่นประเพณีร่อยพรรษาคือช่วงออกพรรษาแล้วเป็นเวลาประมาณ 10 วัน โดยพ่อเพลงแม่เพลงจะออกร้องเพลงร่อยพรรษา จะรวมกันเป็นกลุ่มประมาณ 6-10 คน โดยจะแต่งกายเหมือนชาวบ้านทั่วไป อุปกรณ์ที่ใช้ได้แก่หมวก ไม้เท้า ย่าม และพาน เป็นเวลา 10 วันจะนำเงินที่ได้รับบริจาคมานับต่อหน้าสาธารณชน เนื้อเพลงร่อยพรรษาสำนวนของชาวหนองบัว เป็นกลอน 5-10 คำกลอน ประกอบด้วยเพลงเดิน เพลงชมบ้าน เพลงขอ เพลงให้พร และเพลงลา ทำนองของเพลงไม่มีจังหวะที่แน่นอน ใช้ระดับเสียงเพียง 4 เสียงได้แก่ ลา โด เร

และฟา ขึ้นต้นเพลงด้วยเสียง ลา และลงท้ายด้วยเสียงโด ทุกเพลง ทำนองของเพลงมีการร้องแบบที่มีลูกคู่รับหรือที่เรียกว่า Refrain ในปัจจุบันประเพณีร่อยพรรษาของชาวหนองบัวกำลังจะสูญหายไปเนื่องจากขาดผู้สืบทอด ขาดงบประมาณ ขาดการจัดการในการอนุรักษ์และสืบทอดประเพณีนี้อย่างเป็นระบบ ดังนั้นชาวบ้าน ผู้นำชุมชน และหน่วยงานราชการในชุมชนควรร่วมกันหาแนวทางในการอนุรักษ์และสืบทอดประเพณีนี้อย่างมีระบบ เทศบาลตำบลหนองบัวควรบูรณาการกับทุกภาคส่วน รวมถึงสำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี กำหนดเป็นแผนของหน่วยงานโดยการจัดสรรงบประมาณเพื่ออนุรักษ์และสืบทอดประเพณีร่อยพรรษาอย่างต่อเนื่อง

คำสำคัญ : เพลงร่อยพรรษา ,การอนุรักษ์, การสืบทอด

บทนำ

ชุมชนท้องถิ่นไทยมีวัฒนธรรมประเพณีที่สะท้อนความเป็นตัวตน อันสืบเนื่องมาจากภูมิปัญญาที่สืบทอดมาจากรุ่นสู่รุ่น คำว่า **“ประเพณี”** หมายถึง ความประพฤติ สืบต่อกันมาจนเป็นที่ยอมรับของส่วนรวม ซึ่งเรียกว่า เอกนิยม หรือพหุนิยม เช่นการแต่งงาน การเกิด การตาย การทำบุญ การรื่นเริง เป็นต้น ตามธรรมชาติ เรื่องของประเพณีนั้นบางอย่างต้องคงรักษาไว้เพื่อเป็นเอกลักษณ์ของชาติ บางอย่างก็ต้องปรับปรุง เพื่อให้เหมาะสมกับกาลสมัย และบางอย่างต้องถือเป็นแบบสากล (Phayom Yong, 1986, p. 23) ประเพณีต่าง ๆ ของชุมชนท้องถิ่นจึงเต็มไปด้วยคุณค่าที่จะต้องมีการสืบทอดสงวนรักษาไว้

วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นที่น่าสนใจและสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตของผู้คนได้อย่างชัดเจน ได้แก่ **“เพลงพื้นบ้าน”** คำว่า “เพลง” เป็นคำนามหมายถึง ลำนำ ทำนอง คำขับร้อง (Royal Institute, 2003, p. 799) คำว่า “พื้นบ้าน” เป็นคำวิเศษ หมายถึง เฉพาะถิ่น (Royal Institute, 2003, p. 794) ดังนั้นเพลงพื้นบ้านจึงหมายถึงเพลงที่เป็นวรรณกรรมของชาวบ้านเฉพาะถิ่น Nawikkamun (1978, as cited in Khlaikhlueng, 2015, p. 20) กล่าวว่า เพลงพื้นบ้านเป็นเพลงที่ชาวบ้านร้องเล่นจนกลายเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิต มีลักษณะประจำถิ่นแต่ละถิ่นจะมีท่วงทำนองและลีลาที่แตกต่างกันไป แต่มีแบบแผนที่คล้ายคลึงกันจนถือเป็นวิถีชีวิตของสังคมได้ มีการถ่ายทอดด้วยปากหรือการ

สังเกตจดจำ ไม่ได้ใช้หนังสือเป็นสื่อ เวลาร้องเล่นจะมีการร้องโต้ตอบกัน ร้องคนเดียวหรือร้องพร้อมกันไป ใช้เครื่องประกอบจังหวะน้อยชิ้น อาจใช้การตบมือเป็นจังหวะหรือไม่ใช้เครื่องประกอบจังหวะเลย บางทีเรียกเพลงเหล่านี้รวม ๆ กันว่า *เพลงพื้นบ้าน* หรือกล่าวได้ว่าเพลงพื้นบ้านเป็นวรรณกรรมมุขปาฐะที่สามารถถ่ายทอดปรัชญา ความนึกคิดของชาวบ้าน หรือกลุ่มชนได้ใกล้เคียงกับความเป็นจริง

บ้านหนองบัว อำเภอเมืองกาญจนบุรี จังหวัดกาญจนบุรี เป็นหมู่บ้านที่มีประวัติความเป็นมายาวนาน ประชากรส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนา มีขนบธรรมเนียมประเพณีอันเป็นอัตลักษณ์ของชุมชน มีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สำคัญคือ **“เพลงร่อยพรรษา”** ที่สะท้อนให้เห็นถึงประวัติศาสตร์ และวิถีชีวิตของชาวบ้านหนองบัวได้เป็นอย่างดี เพลงร่อยพรรษาเป็นเพลงพื้นบ้านจังหวัดกาญจนบุรี มีมาตั้งแต่อดีตจนปัจจุบัน สันนิษฐานว่ามีการร้องเล่นกันมาไม่ต่ำกว่า 100–200 ปี มิได้มุ่งที่ความเพลิดเพลินสนุกสนานเป็นหลักดังเช่นเพลงพื้นบ้านทั่วไป หากแต่เป็นการตั้งใจร้องเพราะมีความศรัทธาในการทำบุญทางพุทธศาสนาเป็นหลัก (Art and Culture Center, Kanchanaburi Teachers' College, 1987, p. 7)

เพลงร่อยพรรษามีการร้องเล่นกันอยู่ในอำเภอห้วยกระเจา อำเภอพนมทวน อำเภอบ่อพลอย และอำเภอเมืองกาญจนบุรีเท่านั้น โดยจะเล่นในเทศกาลก่อนออกพรรษา 7 วัน จนถึงวันออกพรรษาเพื่อขอบริจาคสิ่งของและเงินทอง จากชาวบ้านเพื่อนนำไปทำบุญหรือถวายวัดในวันออกพรรษา กลุ่มผู้ร้องเพลงโดยมากจะเป็นผู้สูงอายุราว 5-6 คน หาบกระบุง ตะกร้า ออกไปตามบ้านเรือนในหมู่บ้าน ถึงบ้านใดก็จะหยุดและร้องเพลงที่บ้านนั้น เมื่อเจ้าของบ้านได้ยินก็จะนำเงินและสิ่งของ ได้แก่ ข้าวสาร อาหารและผลไม้ออกมาให้ เงินและสิ่งของเหล่านี้หัวหน้าคณะผู้ร้องร่อยพรรษาจะนำไปถวายวัดในลักษณะของการทอดกฐิน หรือนำมาสร้างที่เป็นสาธารณประโยชน์ต่อสังคม

ปัจจุบันเพลงร่อยพรรษาที่ร้องกันอยู่ในจังหวัดกาญจนบุรีมีน้อยลง และมีโอกาสสูญหายในอนาคต เนื่องจากผู้ร้องเพลงร่อยพรรษาส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ และบทเพลงที่ร้องก็มีลีลาเชื่องช้า ทำให้คนรุ่นหนุ่มสาวไม่สนใจที่จะสืบทอด ทั้งไม่ทราบจุดประสงค์และความสำคัญของการร่อยพรรษา อย่างไรก็ตามผู้วิจัยเห็นว่าตำบลหนองบัว อำเภอเมืองจังหวัดกาญจนบุรี เป็นพื้นที่อีกแห่งหนึ่งในจังหวัดที่ยังคงมีพ่อเพลงแม่เพลงที่สามารถร้องเพลงร่อยพรรษาอยู่ จึงประสงค์ที่จะเก็บรวบรวมเนื้อเพลง และทำนองเพลงที่ใช้ร้องตลอดจนบริบทที่เกี่ยวข้องกับประเพณีการร่อยพรรษาของชาวบ้านหนองบัว เพื่อวิเคราะห์

สาเหตุที่ชาวบ้านหนองบัวรุ่นใหม่ไม่สนใจในการสืบทอดประเพณีร่อยพรรษา และหาแนวทางที่จะจัดกิจกรรมให้ชาวบ้านเกิดความสนใจที่จะอนุรักษ์และสืบทอดประเพณีนี้ไว้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาการร่อยพรรษาของชุมชนบ้านหนองบัว ตำบลหนองบัว จังหวัดกาญจนบุรี
2. เพื่อหาแนวทางการอนุรักษ์และสืบทอดประเพณีการร่อยพรรษาของชุมชนบ้านหนองบัว ตำบลหนองบัว จังหวัดกาญจนบุรี

ขอบเขตของการวิจัย

ศึกษาถึงประวัติของพ่อเพลง แม่เพลง วัตถุประสงค์ในการร่อยพรรษา โอกาสที่เล่น การแต่งกาย ขั้นตอนวิธีการเล่น เนื้อร้อง ทำนองของเพลงร่อยพรรษา และแนวทางในการอนุรักษ์และสืบทอดเพลงร่อยพรรษาของชาวบ้านตำบลหนองบัว อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี

วิธีดำเนินงานวิจัย

การวิจัยแนวทางการอนุรักษ์และสืบทอดประเพณีร่อยพรรษา: ตำบลหนองบัว อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี เป็นการวิจัยเพื่อศึกษาถึงประวัติความเป็นมาของเพลงร่อยพรรษา ประวัติของพ่อเพลงแม่เพลง ขั้นตอนและวิธีการแสดงการร่อยพรรษาเพื่อเก็บรวบรวมเนื้อเพลง และทำนองเพลงที่ใช้ร้อง ตลอดจนบริบทที่เกี่ยวข้อง เพื่อหาสาเหตุที่คนรุ่นใหม่ ไม่สนใจในการสืบทอด ประเพณีร่อยพรรษา และหาแนวทางที่จะทำให้ชาวบ้านสนใจที่จะสืบทอดและอนุรักษ์ประเพณีนี้ไว้

กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายในการวิจัยนี้ได้แก่ ชาวบ้านตำบลหนองบัว อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี โดยแบ่งเป็น เป็น 2 กลุ่ม กลุ่มที่หนึ่งคือ กลุ่มพ่อเพลง แม่เพลง และกลุ่มที่สอง

คือ ชาวบ้านทั่วไปรวมถึงผู้นำชุมชนที่อยู่ในพื้นที่

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

1. แบบสอบถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์
2. เนื้อเพลงร่อยพรรษาของชาวบ้านหนองบัว
3. สัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องตามที่แบ่งกลุ่มไว้
4. ถ่ายทำวีดิทัศน์การร้องเพลงร่อยพรรษาโดยพ่อเพลงแม่เพลง

อุปกรณ์ที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

กล้องถ่ายรูป กล้องถ่ายวีดิทัศน์ เครื่องคอมพิวเตอร์ และเครื่องวาดภาพ (scanner)

ขั้นตอนในการดำเนินงานวิจัย

1. สำรวจเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเพลงร่อยพรรษา
2. เก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามด้วยวิธีการ

2.1 สัมภาษณ์ผู้นำชุมชนเพื่อทราบข้อมูลของกลุ่มประชากร

2.2 ส้มภาษณ์กลุ่มประชากรเป้าหมายที่เป็นพ่อเพลงแม่เพลงเพื่อบันทึกประวัติ

2.3 เก็บรวบรวมเนื้อเพลงร่อยพรรษาที่เป็นของชาวหนองบัวในปัจจุบัน

2.4 สัมภาษณ์กลุ่มประชากรที่เป็นชาวบ้านทั่วไปโดยเลือกกลุ่มอายุที่แตกต่างกัน

3. นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์ สรุปและอภิปรายผล เพื่อหาแนวทางในการอนุรักษ์และสืบทอดประเพณีร่อยพรรษา

แหล่งข้อมูล

ข้อมูลที่ได้ในการทำวิจัยในครั้งนี้ส่วนหนึ่งได้จากการศึกษา

1. เอกสารและวีดิทัศน์
2. ลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนามกับผู้นำ พ่อเพลงแม่เพลง และคนในชุมชน

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ได้ทั้งหมดมาศึกษาวิเคราะห์ ตามหลักการที่เกี่ยวข้องกับประเพณี วัฒนธรรม และทฤษฎีทางด้านดนตรี และจัดเก็บเนื้อร้องและทำนองในรูปแบบของวีดิทัศน์ ร่วมกับข้อมูลภาคสนาม

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยจะได้นำเสนอผลการดำเนินการศึกษาค้นคว้าองค์ความรู้เรื่องประวัติความเป็นมาของประเพณีร่อยพรรษา ประวัติของพ่อเพลงแม่เพลง จุดประสงค์ของการร่อยพรรษา โอกาสที่เล่น การแต่งกาย อุปกรณ์ที่ใช้ในการเล่น ขั้นตอนวิธีการเล่น เนื้อร้องเพลงร่อยพรรษาของชาวหนองบัว การจัดเก็บทำนองเพลงในรูปแบบของโน้ต รวมถึงแนวทางการอนุรักษ์สืบทอดประเพณีร่อยพรรษาของชาวบ้าน ตำบลหนองบัว อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี

การศึกษาวิจัยนี้เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ที่มีองค์ความรู้เรื่องเพลงร่อยพรรษา หรือพ่อเพลงแม่เพลง ซึ่งได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษรุ่นสู่รุ่นโดยวิธีมุขปาฐะ (Oral Tradition) ผู้ที่เคยเข้าร่วมกลุ่มในการขับร้องเป็นลูกคู่ชาวบ้านและผู้นำชุมชนตำบลหนองบัว ในหัวเรื่องดังกล่าวแล้วข้างต้นรวมถึงเรื่องของแนวทางในการอนุรักษ์และสืบทอดของชาวบ้าน และหน่วยงานในท้องถิ่นซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญต่อการคงอยู่ของประเพณีร่อยพรรษา ซึ่งผลการวิจัยมีดังนี้

ประวัติความเป็นมาของประเพณีร่อยพรรษา

ดังที่เราทราบแล้วว่าผลของโลกาภิวัตน์ทำให้วัฒนธรรมตะวันตกแพร่กระจายไปในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก ไม่เว้นแม้แต่ประเทศไทย ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในสังคมไทย เนื่องจากคนไทยได้รับเอาค่านิยมชาวตะวันตกมาใช้โดยไม่ได้ประยุกต์ให้เหมาะกับวัฒนธรรมและประเพณีดั่งเดิมของไทย ทำให้วัฒนธรรมประเพณีไทยถูกละเลยจนประเพณีอันดีงามของไทยอาจจะสูญหายไปในไม่ช้า จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่เราจะได้ช่วยกัน

ทำนองและเนื้อร้องเพลงร่อยพรรษา

จากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษาการขับร้องเพลงร่อยพรรษาของชาวบ้านหนองบัวพบว่าเป็นเพลงที่มีจังหวะไม่แน่นอน ไม่สม่ำเสมอ ทำนองเพลงใช้ระดับเสียงเพียง 4 ระดับเสียง คือเสียง ลา (แทนด้วยตัวอักษร A ในโน้ตสากล) เสียง โด (แทนด้วยตัวอักษร C ในโน้ตสากล) เสียง เร (แทนด้วยตัวอักษร D ในโน้ตสากล) และเสียง ฟา (แทนด้วยตัวอักษร F ในโน้ตสากล) ในการขับร้อง จะร้องช้า ๆ ลากเสียงยาวและมีเอื้อนในขณะร้อง โดยไม่ใช้เครื่องดนตรี เครื่องประกอบจังหวะใด ๆ หรือการปรบมือประกอบการขับร้อง และไม่มีการบันทึกทำนองเพลงเป็นโน้ตไว้ ซึ่งสอดคล้องกับหนังสือเพลงพื้นบ้านพนมทวน ที่กล่าวว่าลักษณะการร่อยพรรษาใช้เสียงร้องของพ่อเพลงแม่เพลงและลูกคู่เท่านั้น ไม่มีเครื่องดนตรีใด ๆประกอบแม้แต่การปรบมือ ทำนองเพลงที่ร้องมีลีลาช้า ทอดเสียงยาว ๆ เนิบ ๆ มีการเอื้อนมาก (Art and Culture Center, 1987, p. 7) ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ถอดทำนองร้องเป็นโน้ตสากลไว้ แต่เนื่องจากผู้ขับร้องเป็นผู้สูงอายุได้มีการตัดทอนเนื้อเพลงในบางบทออกบ้างจึงถอดทำนองเป็นโน้ตไว้

เนื้อร้องเพลงร่อยพรรษา

การร้องเพลงร่อยพรรษาของชาวหนองบัวใช้วิธีจดจำเนื้อเพลงกันต่อ ๆ มา ในยุคแรก ๆ เป็นการจดจำด้วยวิธีมุขปาฐะ (Oral Tradition) ซึ่งเป็นวิธีการการขับร้องในยุคเริ่มแรกของมนุษย์เรา เพลงร่อยพรรษาเป็นเพลงที่มีเนื้อหามาก มีทั้งที่จดจำแต่โบราณและการแต่งเนื้อเพลงขึ้นใหม่ และมีหลายสำนวนขึ้นอยู่กับผู้ร้อง ดังที่กล่าวมาแล้วว่าการร้องเพลงร่อยพรรษามีการร้องเล่นกันอยู่อำเภอบ่อพลอย อำเภอห้วยกระเจา อำเภอพนมทวน และอำเภอเมือง ลักษณะการขับร้องจะเป็นการร้องแบบมีต้นเสียงร้องนำและมีกลุ่มพ่อเพลงแม่เพลงร้องซ้ำ หรือร้องรับเป็นลูกคู่ ซึ่งภาษาทางดนตรีเรียกว่า (Refrain) จะแบ่งออกเป็น 5 เพลง ได้แก่ *เพลงเดิน* ซึ่งเป็นเพลงที่ร้องเมื่อเดินถึงประตูก่อนเข้าบ้านผู้ที่จะไปขอบริจาค *เพลงชมบ้าน* ร้องเมื่อเข้ามาในบ้าน ตามด้วย *บทเพลงขอ* ร้องเพื่อขอบริจาค *บทเพลงให้พร* เมื่อได้รับบริจาคแล้ว และ*บทเพลงลา* เพื่อเดินทางไปยังบ้านอื่นต่อไป เนื้อเพลงร่อยพรรษามีลักษณะเป็นคำกลอนง่าย ๆ ไม่เคร่งครัดในเรื่องจำนวนคำและสัมผัสในแต่ละวรรค ความยาวของคำกลอนแต่ละบทมีตั้งแต่ 2-12 คำกลอน สอดคล้อง

กับหนังสือสารัตถะ ด้านศิลปะการแสดง เพลงร่อยพรรษา ของจังหวัดกาญจนบุรีที่กล่าวว่า บทเพลงร่อยพรรษาแต่ละบทมีจำนวนคำกลอนอย่างน้อย 2 คำกลอน ส่วนมากอยู่ระหว่าง 3-5 คำกลอน และพบว่าสำนวนเพลงของบ้านทุ่งสมอเพียงหมู่บ้านเดียวที่มีความยาว 12 คำกลอน (Kanchanaburi Provincial Culture Office, 1984, p. 6)

ปัจจุบันเนื้อเพลงร่อยพรรษาของชาวหนองบัวยังคงเก็บรักษาไว้ที่นางลัดดา มงคล นางลัดดาให้ข้อมูลว่าเป็นบทเพลงที่ได้มาจากคุณพ่อซึ่งเป็นอดีตพ่อเพลง และยังคงใช้ร้องเรื่อยมา แต่จากการศึกษาเนื้อเพลงร่อยพรรษาที่เคยมีผู้ศึกษาไว้แล้วเมื่อปี พ.ศ. 2548 ในหนังสือสารัตถะและบริบท ด้านศิลปะและการแสดงเพลงร่อยพรรษา ของจังหวัดกาญจนบุรี พบว่าเนื้อร้องในปัจจุบัน ได้มีการเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงไปบ้างไม่เหมือนกับเนื้อเพลงเดิมทั้งหมด แต่ก็ยังคงมีเนื้อหาเดิมอยู่ด้วย

เพลงร่อยพรรษาของชาวหนองบัวในปัจจุบัน มีคำกลอนตั้งแต่ 5-10 คำกลอน และมีเนื้อหาของเพลงดังนี้

บทเพลงร่อยพรรษา

บทเพลงเดิน (ออกเดินทางก่อนเข้าบ้าน)

(ต้นเสียง) โอย ลูกมายกเท้าก้าวย่าง ไปตามแถวแนวตามอย่างค่อยบรรจง เอย เดิน

(ลูกคู่ แถวเอย แนวทางอย่างค่อยบรรจง เอย เดิน)

(ต้นเสียง) โอย ทางนี้ลูกไม่ค่อยออก ตรอกนี้เล่าข้าเจ้าไม่เคย เอย มา

(ลูกคู่ เอย มา เอยตรอกนี้เล่าข้าเจ้าไม่เคย เอย มา)

(ต้นเสียง) โอย หอมเอยดอกไม้ที่รายทาง ที่แม่ขุนนางมาปลูก เอย ไว้

(ลูกคู่เอย ไว้ เอย ต้นไม้ที่รายทางที่แม่ขุนนางมาปลูกเอยไว)

(ต้นเสียง) โอย มืดๆ ค่ำๆ ลูกได้คลำหนทางมา เอาเสียงไม่แรกเงินตราไปทำเอย บุญ

(ลูกคู่ เอย บุญ เอยมืดๆ ค่ำๆ ลูกได้คลำหนทางมา เอาเสียงมาแรกเงินตราไปทำบุญเอย บุญ)

(ต้นเสียง) โอย ฝนก็ตกทางก็แฉะลูกได้แวะเข้ามาหาเอาเสียงไปแลกเงินตรา

ไปทำเอยบุญ

(ลูกคู่ เอย บุญ เอย เอาเสียงไปแรกเงินตราไปทำเอยบุญ)

บทเพลงชมบ้าน (เมื่อถึงบ้าน)

(ต้นเสียง) โอย ลูกมาเดินถ่อมตัว ลูกขอเข้ารั้วหอมแต่ดอกนมวัวหอมอยู่เย็น เอย เย็น

(ลูกคู่ หอมเอย นมวัวหอมอยู่เย็น เอย)

(ต้นเสียง) โอย ลูกมาถึงบันไดแก้ว บุญมาหามาแล้วประตูของแม่ก็กว้างใหญ่ ลูกมา นั่งราบกราบไหว้ กราบแม่ใจ เอยบุญ

(ลูกคู่ เอย บุญ เอย ลูกมานั่งราบกราบไหว้ กราบแม่ใจ เอยบุญ)

(ต้นเสียง) โอยลูกพิศดูประตูของแม่ช่างกว้างใหญ่ ประตูขุนนางแม่หับ เอย ไว้ให้แม่เปิดเถอะเหวยให้แม่เผยสักบาน ลูกน้อยจะได้คลานเข้าไป เอย ไหว้

(ลูกคู่ ให้แม่เปิดเถอะเหวยให้แม่เผยสักบาน ลูกน้อยจะได้คลานเข้าไป เอย ไหว้)

(ต้นเสียง) โอย ลูกมาเคาะประตูดังกุกๆ ลุกขึ้นมาเถิดมาร่วมทำบุญกันจะได้ขึ้นวิมานเอย ทอง

(ลูกคู่ เอย ทอง เอย มาทำบุญร่วมกันจะได้ขึ้นวิมาน เอย ทอง)

(ต้นเสียง) โอยพิศดูเสาเรือนของแม่ก็ใหญ่โต มาตั้งอยู่บนคนโทไม่มีใครเทียม เอย ทาน

(ลูกคู่ คน เอย คนโทไม่มีใครเทียม เอย ทาน)

(ต้นเสียง) โอยพิศดูเสาเรือนของแม่ยังกะทาชาด หลังคาแม่ก็ดาด เอย ตะกั่ว

(ลูกคู่ ฝนตกเท่าไรก็ไม่รั่ว จั่วแม่ปิดทองเอย คำ)

(ต้นเสียง) โอย ลูกพิศดูเสาเรือนของแม่ก็ใหญ่โต เปรียบเหมือนร่มโพธิ์ร่มไทรที่แม่อาศัย ลูกไม่เคยมา เคยไปลูกก็เกรงใบ เอย บุญ

(ลูกคู่ ฝ่าเท้าลูกเปื้อนเรือนท่านขุนเอย ลูกก็เกรง ใบบุญเสียจริงเอย)

บทเพลงขอ (ขอเรี่ยไร)

(ต้นเสียง) โอย ให้แม่ทำบุญร่วมกัน จะได้ขึ้นวิมาน เอย ทอง

(ลูกคู่ เอย ทอง เอย มาทำบุญร่วมกันจะได้ขึ้นวิมาน เอย ทอง)

(ต้นเสียง) โอย ให้แม่มาทำบุญกันเถิดหนา มากน้อยเท่าไรก็ไม่ว่า ตามแต่ศรัทธา เอย ทำ

(ลูกคู่ เอย ทำ เอย มากน้อยเท่าไรก็ไม่ว่าตามแต่ศรัทธาเอย ทำ)

(ต้นเสียง) โอย แม่มาทอดกฐิน ผ้าป่า ให้แม่มาเอย บุญ

(ลูกคู่ เอย บุญ เอย มาทอดกฐิน ผ้าป่าให้แม่มาโมทนา เอย บุญ)

(ต้นเสียง) โอย วันนี้มาหาพ่อ แม่พี่น้อง กฐินไม่มีคนจองลูกต้องมาบอกบุญ เรี่ยไรเอาไปซื้อไกรให้พระท่านครอง เชิญแม่มาเป็นเจ้าของ เอย ไกร

(ลูกคู่ เอย ไกร เอย กฐินไม่มีคนจองเชิญแม่มาเป็นเจ้าของ เอย ไกร)

(ต้นเสียง) โอย ลูกมาเคาะประตูกุ๊กให้แม่ลุกมาทำบุญกันเสียก่อนแล้วถึงค่อยหลับค่อยนอน เอยใหม่

(ลูกคู่ เอย ใหม่ เอยให้แม่ทำบุญกันเสียก่อน แล้วถึงค่อยหลับค่อยนอน เอย ใหม่)

(ต้นเสียง) โอย ลูกจะขอให้พรให้นอนกลางวันฝันว่าได้เงินหมื่น ถ้าหากแม่นอนกลางคืนฝันว่าได้เงินล้าน ให้แม่มีรถเบนซ์วิ่งเล่นหน้าบ้าน ให้แม่สุขสำราญเอย ใจ

(ลูกคู่ ให้แม่มีรถเบนซ์วิ่งเล่นหน้าบ้าน ให้แม่สุขสำราญเอย ใจ)

(ต้นเสียง) โอย ลูกจะขอให้พร ขอให้แขนแม่อ่อนเหมือนดั่งเทียนปั้น ขอให้คิ้วของแม่โก่งเหมือนวงพระจันทร์ ขอให้แฟนของท่านเลื่อนขั้นเป็นพัน เอย โท

(ลูกคู่ เอยโทเอย ให้แฟนของท่านเลื่อนเป็นพันเอย โท)

(ต้นเสียง) โอย ลูกจะขอให้พรเงินตราให้มีคนถือธงนำหน้าแห่แม่มาเหมือนดังองค์พระศิ เอย อานต์

(*ลูกคู่ ธงเอยนำหน้าแห่แม่มาเหมือนดังองค์พระศิ เอย อานต์)*

(ต้นเสียง) โอย ลูกจะขอให้พรให้พลู ของแม่เป็นนาค ให้หมากของแม่เป็นทองเอย คำ

(ลูกคู่ เอย คำ เอย ให้พลูของแม่เป็นนาค ให้หมากของแม่เป็นทองเอย คำ)

โอกาสของการเล่นเพลงร่อยพรรษา

จากการสัมภาษณ์ชาวบ้านที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย ที่มีอายุ 30 ปี ขึ้นไปส่วนใหญ่ให้ข้อมูลที่ตรงกันว่าการร่อยพรรษาของชาวหนองบัวนั้นมีวัตถุประสงค์ เพื่อเชิญชวนชาวบ้านในหมู่บ้านมาร่วมกันบริจาคสิ่งของต่างๆ และเงินเพื่อนำไปถวายวัดในช่วงออกพรรษา *นางลัดดา มงคล* กล่าวว่า ในสมัยก่อนสิ่งของที่ชาวบ้านบริจาคส่วนใหญ่ ได้แก่ ข้าวสาร กะปิ น้ำปลา หอม กระเทียม ขนม ผลไม้ และของแห้งอื่น ๆ ตามแต่ชาวบ้านศรัทธาบริจาค เพื่อนำไปเข้าครัวของวัดให้แม่ครัวได้ใช้ทำอาหารถวายพระ เนื่องจากในช่วงเข้าพรรษาของแห้งเหล่านี้ได้ร่อยหรอไป นางจำเริญ สุขเอี่ยม ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่าปัจจุบันนี้นิยมบริจาคเป็นเงินแทนสิ่งของ เนื่องจากสิ่งของที่ชาวบ้านบริจาคมีน้ำหนักมาก และผู้ที่เดินทางมาร่อยพรรษาเป็นผู้สูงอายุไม่สามารถแบก หามกระบุงสิ่งของไปตามบ้านต่าง ๆ ได้เป็นระยะทางไกล ๆ

ดังนั้นรูปแบบการบริจาคจึงเปลี่ยนแปลงไปโดยบริจาคเป็นเงินแทน ซึ่งสะดวกในการนำไปใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์กับทางวัดมากที่สุด โดยทางวัดสามารถนำเงินไปจัดหาหรือจัดสร้างสิ่งที่จำเป็น ได้แก่ อ่างล้างชามชนิดถาวร หอกระจายเสียง ธรรมาสน์ หรือตู้เก็บพระไตรปิฎก เป็นต้น แต่เป็นที่น่าสังเกตว่าแม้ว่าการบริจาคเป็นเงินจะสะดวก แต่อาจมีข้อติฉินนินทาแก่คณะผู้ร่อยพรรษาได้ คณะร่อยพรรษาจึงต้องกำหนดผู้มีหน้าที่รับผิดชอบในการลงบัญชีจำนวนเงิน ชื่อผู้บริจาค และนำเงินมานับต่อหน้าสาธารณชนเพื่อความโปร่งใส

เพลงร่อยพรรษาของชาวหนองบัวมีความสัมพันธ์กับวันออกพรรษาดังที่กล่าวมาแล้วว่า วัตถุประสงค์ของการร่อยพรรษาของพ่อเพลงแม่เพลงชาวหนองบัวนั้น เพื่อนำสิ่งของที่ได้รับบริจาค หรือนำเงินที่ได้จากการบริจาคไปใช้ในการทำนุบำรุงพุทธศาสนา ให้พระสงฆ์จะได้สามารถสืบทอดพระพุทธศาสนาต่อไปในช่วงออกพรรษา ซึ่งสอดคล้องกับที่ Khlaikhlueng (2015, p. 26) ได้กล่าวถึงบทบาทของวัฒนธรรมประเพณีเพลงร่อยพรรษาไว้ว่า *“บทบาทหน้าที่สำคัญแต่โบราณของพุทธศาสนิกชนประการหนึ่ง คือการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ให้ยั่งยืนงอกงามด้วยการช่วยกันบอกบุญมาสร้าง ศาสนสถาน ถาวรวัตถุในวัดประการหนึ่ง และด้วยการบริจาคทรัพย์เพื่อถวายพระสงฆ์ผู้เป็นเนื้อนาบุญอันยิ่งใหญ่ของพุทธศาสนิกชนอีกประการหนึ่งเพลงร่อยพรรษาจึงเป็นเพลงที่เกิดขึ้นจากแรงบันดาลใจใฝ่ศรัทธา ในพระพุทธศาสนาของพ่อเพลงแม่เพลงเพื่อที่จะอุปถัมภ์พระสงฆ์ไม่ให้อยู่ใน*

สภาพที่ขาดแคลน จะได้อยู่เป็นกำลังใจในการสืบทอดพระพุทธศาสนาต่อไป"

ส่วนในเรื่องโอกาสและเวลาที่พ่อเพลงแม่เพลงจะออกร่อยพรรษากันนั้น จากการสัมภาษณ์ชาวบ้านหนองบัวส่วนใหญ่จะทราบว่าช่วงเวลาร่อยพรรษาอยู่ในราว ๆ ช่วงออกพรรษา หรือช่วงเดือน 11 ซึ่งสอดคล้องกับหนังสือเพลงพื้นบ้านพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี (Art and Culture Center, 1987, p. 7) ที่กล่าวว่า *"เพลงนี้มักร้องก่อนวันออกพรรษาในช่วงวันขึ้น 12 ค่ำ เดือน 11 เป็นต้นไป จนถึงวันออกพรรษา คือวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 และอาจร้องเลยไปจนถึงแรม 1 ค่ำ หรือแรม 2 ค่ำ เดือน 12 ก็ได้ แต่เดิมตั้งแต่ก่อนวันออกพรรษาเรื่อยไป" นางจำเริญ สุขเอี่ยม* แม่เพลงร่อยพรรษา เล่าว่า สมัยก่อนเวลาออกร่อยพรรษาจะออกร่อยตั้งแต่เช้าและบางครั้งก็ไปหมู่บ้านอื่นด้วย แต่ระยะหลังเมื่อมีอายุเพิ่มขึ้นก็จะออกร่อยพรรษาในช่วงเย็น เพื่อหลีกเลี่ยงอากาศที่ร้อนจัด จากการหาข้อมูลภาคสนามกับกลุ่มชาวบ้านหนองบัว และข้อมูลจากเอกสาร งานวิจัย สรุปได้ว่าการร่อยพรรษามีวัตถุประสงค์ให้ชาวบ้านในหมู่บ้านหรือ ชาวบ้านในชุมชนใกล้เคียงได้มีส่วนร่วมในการบริจาคสิ่งของหรือเงินทองเพื่อใช้ในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา โดยช่วงเวลาที่พ่อเพลงแม่เพลงออกร่อยพรรษาคือช่วงของเทศกาลออกพรรษา และการร่อยพรรษานั้น เป็นประโยชน์กับวัด พระสงฆ์และทำให้ชาวบ้านได้มีกิจกรรมร่วมกัน การร่อยพรรษานั้นจึงเป็นกุศโลบายอย่างหนึ่งที่ทำให้ชาวพุทธเรารู้จักเสียสละ แบ่งปันผู้อื่น และทำให้ชาวบ้านเกิดความรักและความสามัคคีทำให้ชุมชนเข้มแข็งขึ้น

แนวทางอนุรักษ์และสืบทอดเพลงร่อยพรรษาของชาวหนองบัว

จากการลงพื้นที่ภาคสนามทำให้ผู้วิจัยทราบว่าชาวบ้านส่วนใหญ่รู้จักประเพณีนี้ แต่ปัจจุบันไม่เห็นชาวหนองบัวทำกิจกรรมนี้มาอย่างน้อย 3-4 ปีแล้ว จะเห็นแต่ชาวบ้านตำบลอื่นเข้ามาร่อยพรรษาในตำบลหนองบัว อย่างไรก็ตามชาวบ้านยังมีความต้องการที่จะอนุรักษ์ และสืบทอดประเพณีร่อยพรรษาของตนให้คงอยู่สืบไป แต่ไม่สามารถดำเนินการเองได้เนื่องจากปัญหาบางประการดังที่กล่าวไปแล้ว และยังขาดงบประมาณสนับสนุนในการจัดกิจกรรมอีกด้วย จากการเก็บข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์นักเรียนโรงเรียนวัดศรีอุปลาราม ที่เคยรับการอบรมการร้องเพลงร่อยพรรษาจากพ่อเพลงแม่เพลงมาแล้ว (แต่เนื่องจากกิจกรรมไม่ต่อเนื่อง ทำให้ลืมเลือนเพลงไปเกือบหมด)

มีความเห็นว่าประสงค์ให้ทางโรงเรียน วัดศรีอุปลาราม ซึ่งเป็นโรงเรียนของชุมชน จัดอบรมการร้องเพลงร่อยพรรษาทุกปีอย่างต่อเนื่อง เพื่อเป็นการอนุรักษ์และสืบทอดประเพณีร่อยพรรษาของชาวหนองบัว ซึ่งตรงกับความเห็นของพ่อเพลงแม่เพลงที่เคยเป็นวิทยากรอบรมเพลงร่อยพรรษาในโรงเรียนวัดศรีอุปลารามที่ประสงค์ให้ทางโรงเรียนจัดกิจกรรมอบรมเพลงร่อยพรรษาให้แก่นักเรียนในโรงเรียนทุกปี เพื่อแก้ไขปัญหาการขาดแคลนบุคลากรที่สามารถร้องเพลงร่อยพรรษาได้ นอกจากนั้นชาวบ้านและพ่อเพลงแม่เพลง ยังมีความต้องการให้หน่วยงานในชุมชนและหน่วยงานราชการต่างๆ เช่น โรงเรียนวัดศรีอุปลาราม เทศบาลตำบลหนองบัว องค์กรบริหารส่วนตำบล และมหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรีเข้ามาช่วยเหลือ และสนับสนุนงบประมาณในเรื่องของการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่ออนุรักษ์และสืบทอดเพลงร่อยพรรษา ให้คงอยู่กับชาวหนองบัว

สรุปผลการวิจัย

ผู้วิจัยขอสรุปผลการวิจัยเพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังต่อไปนี้

1. ประวัติความเป็นมาของเพลงร่อยพรรษา จากการศึกษาข้อมูลทางเอกสารจากที่ต่าง ๆ และข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ พ่อเพลงแม่เพลง ชาวบ้าน และผู้นำชุมชน พบว่า ประเพณีการร่อยพรรษามีการร้องสืบทอดกันมาไม่น้อยกว่า 150-200 ปี ทั้งนี้ จากการพิจารณาอายุของพ่อเพลงแม่เพลง และบรรพบุรุษของพ่อเพลงแม่เพลงชาวหนองบัวที่มีมาก่อนหน้านี้ สอดคล้องกับ Provincial Cultural Office (2005, p. 4) ที่กล่าวว่า *“หากคำนวณอายุจากการบอกเล่าของพ่อเพลงแม่เพลงดังกล่าว เพลงร่อยพรรษานี้น่าจะเป็นเพลงที่ชาวบ้านในจังหวัดกาญจนบุรีร้องเล่นกันมาแล้วไม่ต่ำกว่า 150-200 ปี”*

2. วัตถุประสงค์ของการร่อยพรรษา การออกร่อยพรรษาของชาวหนองบัวในอดีตนั้นเพื่อรับบริจาคสิ่งของต่าง ๆ ที่เป็นข้าวสาร อาหารแห้ง ผักผลไม้ เพื่อนำไปถวายวัดในช่วงออกพรรษาเนื่องจากในช่วงออกพรรษานั้น เครื่องอุปโภคบริโภคในวัดร่อยหรอลง จึงออกร่อยพรรษาเพื่อรับบริจาคเพิ่มเติม แต่ในปัจจุบันนี้เนื่องจากชาวบ้านนิยมบริจาคเป็นเงินเพื่อความสะดวกของตัวผู้บริจาคเอง และเพื่อพ่อเพลงแม่เพลงซึ่งเป็นผู้สูงอายุจะได้ไม่ต้องเหน็ดเหนื่อยในการหาบข้าวของที่ได้รับบริจาค การร่อยพรรษาในปัจจุบันจึงมี

วัตถุประสงค์เพื่อรับเงินบริจาคจากชาวบ้านเพื่อนำเงินไปทอดกฐิน เพื่อทางวัดจะได้นำไปใช้ในกิจกรรมของวัดตามความต้องการ และแบ่งเงินบริจาคส่วนหนึ่งซื้อของใช้ที่จำเป็นแก่พระภิกษุสงฆ์ผู้สืบทอดพระศาสนา การร่อยพรรษาจึงถือเป็นการร่วมแรงร่วมใจในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้คงอยู่ในสังคมของชาวบ้านหนองบัว

3. ช่วงเวลาที่ออกร่อยพรรษา แต่โบราณมานั้นพ่อเพลงแม่เพลงอาจจะออกร่อยพรรษาก่อนออกพรรษาเล็กน้อย หรือช่วงออกพรรษาไปแล้วเหมือนที่เคยปฏิบัติกันมาแต่โบราณ สำหรับชาวหนองบัวนิยมร่อยพรรษาในช่วงออกพรรษาแล้ว โดยจะออกร่อยพรรษาติดต่อกันเป็นเวลาอย่างน้อย 10 วัน เนื่องจากช่วงออกพรรษาจะเป็นช่วงที่ทางวัดขาดแคลนเครื่องอุปโภคบริโภค หลังจากเข้าพรรษาเป็นเวลานาน และเป็นช่วงเวลาที่เหมาะสมสำหรับชาวบ้านที่จะได้ร่วมกันทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา

4. การแต่งกายและอุปกรณ์ที่ใช้ในการร่อยพรรษา การแต่งกายของพ่อเพลงแม่เพลงที่จะออกร่อยพรรษา ยังคงรักษาขนบธรรมเนียมเดิมไว้เป็นส่วนใหญ่คือ จะแต่งกายเหมือนชาวบ้านทั่วไป ผู้ชายใส่กางเกงขายาว เสื้อลายดอก ส่วนผู้หญิงสวมผ้าถุงหรือโจงกระเบน สวมเสื้อแขนกระบอกหรือเสื้อแบบอื่น ๆ ที่ใช้ในชีวิตประจำวัน ส่วนอุปกรณ์ที่ใช้ในการร่อยพรรษาอื่นๆ เช่น หมวกหรืองอบกันความร้อน และไม้เท้าสำหรับพยุงตัวยังคงใช้เหมือนเดิม เนื่องจากการเดินทางร่อยพรรษจะเดินทางไปตามหมู่บ้านเป็นระยะทางไกล แม้ว่าปัจจุบันได้มีการนำรถมาส่งพ่อเพลแม่เพลงเพื่อเป็นการย่นระยะทาง แต่การเดินทางในหมู่บ้านอาจพบกับสุนัขหรือสัตว์ต่างๆ ที่มีอันตรายได้ จึงจำเป็นต้องใช้ไม้เท้าไว้แทนอาวุธ อุปกรณ์ที่ปรับเปลี่ยนคือ ใช้ย่ามสำหรับใส่เงินที่ได้รับบริจาคแทนสาแหรก กระบุงและไม้คานหาบ ซึ่งแต่เดิมใช้เพื่อรับบริจาคอาหารแห้งและผลไม้ นอกจากนี้จะมีพานใส่ดอกไม้ไว้สำหรับรับเงินบริจาค เมื่อได้รับเงินมาก็จะเก็บใส่ย่ามไว้อีกทีหนึ่ง เป็นที่น่าสังเกตว่า อุปกรณ์ในการร่อยพรรษาบางอย่างได้ถูกปรับเปลี่ยนให้เข้ากับยุคสมัยและความต้องการของคนยุคใหม่ เนื่องจากชาวบ้านนิยมบริจาคเงินแทนสิ่งของพ่อเพลงแม่เพลงจึงไม่ใช้สาแหรกกระบุงและไม้คานเพื่อรับของบริจาคสิ่งของอีกต่อไป แต่เปลี่ยนมาใช้พานและย่ามเพื่อรับเงินแทน

5. ขั้นตอนและวิธีการร่อยพรรษาของชาวหนองบัว ในอดีตการร่อยพรรษาไม่มีขั้นตอนที่เป็นระบบมากนัก เนื่องจากการร่อยพรรษาทำเพื่อรับบริจาคข้าวของที่เป็นเครื่องอุปโภค บริโภคเพื่อถวายวัดเท่านั้น ไม่มีเรื่องของเงินเข้ามาเกี่ยวข้อง แต่การร่อยพรรษาในปัจจุบันทำอย่างมีขั้นตอนและระบบโดยเริ่มจากการ นัดประประชุมก่อนออกร่อยพรรษาเพื่อตกลงว่าจะลงพื้นที่ใด มีการกำหนดตัวผู้ที่จะรับหน้าที่บันทึกจำนวนเงิน และเก็บรักษาเงินที่ได้รับบริจาคทุกวัน และขั้นตอนสุดท้ายคือนำเงินที่ได้รับมานับต่อหน้าสาธรณชนเพื่อความโปร่งใสและนำเงินมาแบ่งเป็นสองส่วน ส่วนหนึ่งถวายเป็นเงินทอดกฐินและอีกส่วนหนึ่งซื้อเครื่องอุปโภคบริโภคถวายพระภิกษุสงฆ์

6. เนื้อร้องเพลงร่อยพรรษา เนื้อเพลงร่อยพรรษาทั้ง 4 อำเภอ คือ อำเภอเมือง อำเภอพนมทวน อำเภอบ่อพลอย และอำเภอห้วยกระเจา ในจังหวัดกาญจนบุรี มีรูปแบบของกลอนที่มีตั้งแต่ 3-12 คำกลอน ส่วนเนื้อเพลงของชาวหนองบัวในปัจจุบันมีตั้งแต่ 5-10 คำกลอน แต่มีรูปแบบที่เหมือนกันคือ ประกอบไปด้วย บทเพลงเดิน (ใช้ขับร้องช่วงที่เดินทางก่อนที่จะเข้าบ้านผู้ที่จะไปขอบริจาค) บทเพลงชมบ้าน (ใช้ขับร้องเมื่อถึงบ้านแล้ว) บทเพลงขอ (ใช้ขับร้องเพื่อขอเรี่ยไร) บทเพลงให้พร (ใช้ขับร้องเมื่อเจ้าของบ้านได้ร่วมทำบุญแล้ว) และบทเพลงลา (ใช้ขับร้องเมื่อจะลาเจ้าของบ้านเพื่อที่จะไปยังบ้านอื่นต่อไป) ส่วนเนื้อหาของบทเพลงในแต่ละอำเภอจะมีสำนวนที่ไม่เหมือนกัน ขึ้นอยู่กับพ่อเพลงแม่เพลงว่าจะแต่งกลอนร้องกันอย่างไร ในส่วนเนื้อเพลงของชาวหนองบัวยังคงใช้เนื้อเพลงที่ร้องกันต่อๆ มาตั้งแต่รุ่นแรก โดยมีการปรับเปลี่ยนเนื้อร้องบ้าง ปัจจุบันนางลัดดา มลคล และนางจำเริญ สุขเอี่ยม เป็นผู้เก็บรักษาเนื้อเพลงไว้

7. ทำนองของเพลงร่อยพรรษา ทำนองเพลงร่อยพรรษาของชาวหนองบัวจะร้องอย่างช้า ๆ และมีการเอื้อนประกอบ การร้อง โดยใช้ระดับเสียงหรือโน้ตที่แตกต่างกันเพียง 4 ระดับเสียงคือ ลา (A) โด (C) เร (D) และ ฟา (F) หากวิเคราะห์รายละเอียดในแต่ละเพลงจะพบว่า ทุกบทเพลงขึ้นต้นด้วยเสียง ลา (A) ลงท้ายหรือจบเพลงด้วยเสียง (โด) รูปแบบของทำนองร้องมีลูกคู่ร้องรับที่เรียกว่า Refrain

สรุปแนวทางอนุรักษ์และสืบทอดเพลงร่อยพรรษาอย่างเป็นระบบ

ข้อมูลที่ได้จากการลงพื้นที่ทำให้ทราบว่าชาวบ้านหนองบัว และหน่วยงานในชุมชนหนองบัว ยังไม่มีการอนุรักษ์และสืบทอดประเพณีร่อยพรรษาอย่างเป็นระบบเนื่องจากขาดงบประมาณสนับสนุนในการจัดกิจกรรเพื่ออนุรักษ์และสืบทอดประเพณีนี้ ซึ่งอาจทำให้ประเพณีนี้มีโอกาสที่จะสูญหายไปในที่สุด อย่างไรก็ตาม ชาวบ้านมีความต้องการให้หน่วยงานต่างๆในชุมชน เช่น โรงเรียน องค์การบริหารส่วนตำบล เทศบาลตำบลหนองบัว และมหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี ร่วมมือกับชุมชนในการอนุรักษ์และสืบทอดประเพณีร่อยพรรษาอย่างเป็นระบบ

จากการวิเคราะห์ข้อมูลภาคสนามที่ได้มา คณะผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่าชาวบ้านหนองบัวและหน่วยงานในชุมชน ควรที่จะร่วมมือกันอนุรักษ์และสืบทอดเพลงร่อยพรรษาสำนวนของชาวหนองบัวอย่างเร่งด่วน และเพื่อไม่ให้ประเพณีนี้สูญหายไปจากตำบลหนองบัว จึงควรมีแนวทางแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ ดังนี้

1. โรงเรียนซึ่งเป็นหน่วยงานหลักของชุมชน ควรขอเสนองบประมาณสนับสนุนจากเทศบาลตำบลหนองบัว เพื่อจัดกิจกรรมเชิญให้พ่อเพลงแม่เพลง มาเป็นวิทยากรในโรงเรียนบ้านหนองบัวอย่างต่อเนื่อง โดยจัดผนวกเข้าเป็นกิจกรรมในรายวิชาทางด้านศิลปะที่ครูต้องสอนในชั้นเรียนอยู่แล้ว เพื่อเป็นแรงกระตุ้นให้เด็กนักเรียนสนใจและตั้งใจที่จะฝึกหัดร้องเพลงร่อยพรรษา

2. เทศบาลตำบลหนองบัว ซึ่งเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบกับชุมชนหนองบัวโดยตรง ควรตั้งงบประมาณในการอนุรักษ์และสืบทอดเพลงร่อยพรรษาทุกปีอย่างต่อเนื่อง ควบคู่กับกิจกรรมอนุรักษ์ดนตรีไทย และสนับสนุนให้นักเรียนที่ได้รับการอบรมแล้วออกทำกิจกรรมร่อยพรรษาจริงในหมู่บ้าน

3. มหาวิทยาลัยราชภัฏซึ่งเป็นหน่วยงานด้านการศึกษา และมีภารกิจในการสนับสนุนงานด้านศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นควรมีบทบาทในการอนุรักษ์และสืบทอดเพลงร่อยพรรษา โดยมอบหมายให้สำนักศิลปะและวัฒนธรรม จัดสรรงบประมาณในการเชิญให้พ่อเพลงแม่เพลงมาเป็นวิทยากรให้กับนักศึกษาทุกปี เพื่อให้นักศึกษาสามารถนำไปถ่ายทอดให้กับผู้อื่น เป็นการสืบทอดประเพณีร่อยพรรษาของชาวบ้านหนองบัวอย่างต่อเนื่องอีกทางหนึ่ง

4. จัดทำวีดิทัศน์เพลงร่อยพรรษา บันทึกเนื้อเพลง และโน้ตเพลงร่อยพรรษาไว้เพื่อให้ผู้ที่สนใจได้ศึกษาต่อไป

อภิปรายผลการวิจัย

จากการสรุปผลการวิจัยที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยได้อภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาการร่อยพรรษาของชุมชนบ้านหนองบัว ตำบลหนองบัว จังหวัดกาญจนบุรี

เพลงร่อยพรรษาของชุมชนหนองบัวร้องเป็นประเพณีสืบทอดมาวกว่า 150-200 ปี เป็นการร้องเพื่อรับบริจาคสิ่งของต่าง ๆ เพื่อนำไปถวายวัดช่วงเวลาในการร่อยพรรษาชาวบ้านก็จะมีการรวมตัวกันร่อยพรรษาก่อนที่จะออกพรรษาเป็นเวลา 10 วัน สาเหตุที่มีการร่อยพรรษา เนื่องจากช่วงเข้าพรรษาของในวัดร่อยหรอลง ชาวบ้านจึงรวมตัวกันร่อยพรรษาเพื่อรับบริจาคสิ่งของ ข้าวสาร อาหาร แต่ปัจจุบันการรับบริจาคจากเดิมเป็นสิ่งของเครื่องใช้ มาเป็นเงินบริจาคทั้งนี้ก็เพื่อความสะดวกของผู้บริจาคเอง เมื่อได้รับมาแล้วก็นำไปทอดกฐินที่วัด เพื่อทางวัดจะได้นำไปใช้ในกิจกรรมของวัดตามความต้องการ และแบ่งเงินบริจาคส่วนหนึ่งซื้อของใช้ที่จำเป็นแก่พระภิกษุสงฆ์ผู้สืบทอดพระศาสนา การร่อยพรรษาจึงถือเป็นการร่วมแรงร่วมใจในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้คงอยู่ในสังคมของชาวบ้านหนองบัว

2. เพื่อหาแนวทางการอนุรักษ์และสืบทอดประเพณีการร่อยพรรษาของชุมชนบ้านหนองบัว ตำบลหนองบัว จังหวัดกาญจนบุรี

การอนุรักษ์บทเพลงร่อยพรรษาควรเริ่มจากชุมชนใน ต.หนองบัว เพราะมีแม่เพลงและพ่อเพลง อยู่ในชุมชนเพื่อไม่ให้ประเพณีนี้สูญหายไปหน่วยงานของรัฐควรเข้าไปสนับสนุนงบประมาน และร่วมมือกับชุมชน เพื่อให้คงอยู่สืบไปยังลูกหลาน ควรจัดทำนิทรรศการเป็นสื่อวีดิทัศน์ มีการบันทึกลงแผ่นเสียง จัดทำโน้ต ในรูปแบบต่างๆ เพื่อให้ผู้ที่สนใจได้ศึกษาต่อไป

ข้อเสนอแนะ

ในการจัดกิจกรรมอบรมการร้องเพลงร่อยพรรษา นอกจากจะจัดอบรมให้กับนักเรียน และนักศึกษาแล้ว เทศบาลตำบลหนองบัว และมหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรีควรที่จะจัดอบรมให้ ครูดนตรีและนาฏศิลป์ในโรงเรียนของชุมชน ผู้สนใจ และอาสาสมัคร

หมู่บ้าน เพื่อเป็นการเพิ่มจำนวนบุคลากรที่สามารถร้องเพลงร่อยพรรษาได้ และจัดกิจกรรมให้มีการออกร่อยพรรษาจริงตามกำหนดเวลาที่เคยปฏิบัติกันแต่โบราณเพื่อให้กิจกรรมนี้กลับมามีชีวิตอีกครั้ง หากหน่วยงานในชุมชนและชาวบ้านหนองบัวร่วมมือกันในการอนุรักษ์และสืบทอดเพลงร่อยพรรษา ประเพณีนี้ก็จะยังคงอยู่คู่กับชาวหนองบัวตลอดไป

References

Art and Culture Center, Kanchanaburi Teachers College. (1987). **Phleng phuenban phanomthuan** (In Thai) [Phanom Thuan Folk Songs]. Kanchanaburi: Author.

Cultural Center of Kanchanaburi. (1984). **Sarup yo thai khadi phuenban changwat kanchanaburi** (In Thai) [Summary of Thai folklore in Kanchanaburi]. Kanchanaburi: Author.

Kanchanaburi Provincial Culture Office. (2005). **Sarattha lae boribot dan sinlapa kan sadaeng : Phleng roi phansa khong changwat kanchanaburi** (In Thai) [Performance and context in performing arts: Roiphansa songs of Kanchanaburi]. Kanchanaburi: Kanchanaburi Provincial Culture Office.

Khlaikhlueng, P. (2015). **Kansueksa prapheni phleng roi phansa: Korani sueksa tambon thung samo amphoe phanom thuan changwat kanchanaburi** (In Thai) [A study of traditional Roi Phansa songs: A case study of Thung Samo Sub-District, Phanom Tuan District, Kanchanaburi Provine]. Kanchanaburi: Kanchanaburi Rajabhat University.

Phayom, M. (1986). **Prapheni sipsong duean lanna thai** (In Thai) [Twelve-month Lanna Thai tradition]. Chiang Mai : So Sap Kan Phim.

Royal Institute. (2003). **Photchananukrom chabap ratchabandittayasathan pho.so. 2542** (In Thai) [Royal Institute Dictionary 1999]. Bangkok: Nanmeebooks.